

گویی رپه (Mumps)

نه خوشییه کی سوئی کوتوپری درمییه که ده بیته هوی سوئی گلانده کانی لیک، پانکریاس، کوئندامی دمارو گوننه کان.

هۆزانی

قایروسیکه به ناوی (قایروسی مومپس) سهر به خیزانی (پارامیسکو فریدیا) یه که دوو قایروسی پارا ئینفلونزا و Newcastle یش ده گریته وه. قایروسه که شیوهی باز نهیی هیه و قه باره که ی له نیوان 120-200 نانومیتره. له پلهی گهرمی ژوردا چه ند پوژیک ده ژی وه لی پاش 3-4 کاژیر توانای هه وکردن له دهست دعات. ههروهه ده توانین له 20 پله دا بو ماوهی سالیك قایروسه که هه لبرین. له گهرمیدا بو ماوهی 20 خولهک و له 55 پله دا هه ناچالاکه. له بهر تیشکی وه نه وشه ییدا له 30 چرکه دا و له خهستی که می فورمول و فینولدا ناچالاک ده بیته بیته وهی توانای ئه نتیجینی له دهست دعات. قایروسه که له قوناخه جیاوازه کانی (6 پوژ پیش دهرکه وتنی نیشانه کان و 9 پوژ پاش نیشانه کان) سوکه دا له لیکدا جیاکراوه ته وه. ههروهه قایروسه که له خوین، مین، شیر ی ژن یان مهیموندا جیاکراوه ته وه.

په تازانی

گویی رپه له هه موو جیهاندا بلاوه، هه ندی کجار له شیوهی بلاو بوونه وهی شیوه پله دا له قوتابخانه و سهر بازگادا دهرده که ویت. ئه وهی جیی سهرنجه گویی رپه له دووم ته مهنی مندالیدا (لاوی) دا له زستان و به هاردا دهرده که ویت. له 30-40٪ خه لکی بیته وهی ههستی پییکه ن توشی قایروسه که ده بن، له بهرئه وه ناتوانین ژماره ی توشبووان بقه بلین.

رپگاکانی گواستنوه

- رپگای راسته وخو، به هوی پرژه یان دلویی کوکه و پزمینه وه ده بیته.
- رپگای ناراسته وخو، به ده گمه ن به هوی که لوپه لی تازه ی قایروساوی نه خوشه وه ده بیته.
- ماوهی درمیته:** نزیکه ی 6 پوژ پیش دهرکه وتنی نیشانه کان درمیته ی قایروسه که به رزه.

نیشانه کان

ماوهی کرکه وتنی قایروسه که له نیوان 14-18 پوژدا یان له نیوان 12-23 پوژدا یه.

شیوهی هاوبه شی سوکه

سهرتا نه خوشییه که به له رزو تا، ژانه سهر، ژانکردنی ماسولکه و نازاری شیوه پاله په ستو له سهر ئه ملاولای گلانده کانی لیک دهرده که ویت.

له یه که م 3 پوژدا تالیهاتن له نیوان 37-40 پله دایه و پاش هه فته یه که ئاوساوی گلاندى پاروتید دهره ویتته وه و ده گه رپته وه بو باری پیشووی خو. پاشتر گلاندى لیک ده ئاوسى و به ئاسانی په نمانی لامل و ژیرچه ناگه ده بیتریت که ده بیته هوی بریسکانه وه، کشاندنی پیست و خواربوونی رووخسارو پاشتر شیوهی ههرمی وهرده گریته.

له کاتی تیروانینیدا: گلاندى پاروتید ئاوساوه که میك رهقه و به نازاره، له کاتی دهست له سهر دانانیدا زور به نازاره، زمان به لخی گرتوه، زور جار سوکه گلاندى ده گریته وه و پاش 2-4 پوژ ئه وهی تریش توش ئه بیته. په نمانی گلاندى پاروتید ده بیته هوی گیروگرفت و نازار له کاتی جوین و قووتدانی خوراکدا، که مبوونه وهی لیکى ناوهم و وشکیوونه وهی ناوهم. له ماوهی 7-10 پوژدا په نماوی ههردوو گلانده کنی پاروتید نامینن بیته وهی کیم بکات پاشتریش گلاندى ژیر چه ناگه (پیاودا) ده نیشیته وه، گلاندى ژیر ئه ملاولای زمانه بچکوله و مه لاشووی ناوه وه ده ئاوسى و نه خوش که میك تاداره.

ھەندىكجار سۆكە ئەم ئەندامانە دەگىرتەۋە:

- ئاوسانى گونەكان، تاكيك يان ھەردوو گونەكان بەرپىژە 12-25% لەكاتى بالقىدا دەئاوسىن. لەپراستىدا گون ئاوسان بەدەگمەن لەلاۋى ژىر تەمەن 14 سالىدا دەبىنرېت.
- زورجار 4-5 پوژ پاش سۆى گلاندە پاروتىدەكان گونەكانىش دەئاوسىن و ژان دەكەن، نەخۇش توشى ژانەسەر، بىئارامى و ھىلنچ و پشانەۋە دەبىت.
- تىببىنى: سۆكە كار ناكاتە سەر دوستكردى سىپىرم.
- سۆى پەنكرىاس، سۆيەكى ھاۋبەشى قايرۇسىيە، دەبىتەھۆى ژانكردى بەشى سەرۋەى سك (ھەندىكجار ژانە سك درامايە) ناۋچەى سك گرژو رەق دەبىت، ھاۋكات نەخۇش توشى پشانەۋە و بىئىشتىھايى دەبىت.
- سۆى پەردەى ناۋەۋەى دل، بەگشتى سۆكە نابىتە ھۆى گۆرانكارى لەھىلكىشى دىدا ECG و سۆكە ناسانە و زوۋ نامىنېت.
- سۆى جومگەكان، لەگەرەدا پاش 30 سال دەردەكەۋىت.
- كۆئەندامى ناۋەندى دەمار، لە 25% گۆى رەپەدا كۆئەندامى ناۋەندى دەمار توشى قايرۇسەكە دەبىت و دەبىتەھۆى سۆى مەنگ و مېشك.

كورتەى نىشانەكان

- 1- گلاندەكان: گلاندى پاروتىد 60-70% . - گلاندى ژىرچەناگە و زمان 10% - گلاندى سەر گونەكان 25% (پاش بالقىبون).
- 2- دەمارەكان: مۆخى ناۋ بېرپەى پشت 50% - مەنگ 1-10% - نىشانەى مەژى زور كەمە.
- 3- بارى تر: ھىلكىشى دل بەرپىژە 5-15% نااسايىيە - فەنكشنى گورچىلە بەرپىژەى لەسەرۋو 60% ناتەۋاۋە.

گۆى رەپەى سىكېر

ئەۋەى شايانى باسە تا ئەمپۇ بەتەۋاۋى پوۋن نەبوۋەتەۋە ئايا قايرۇسەكە لەۋيلاشەۋە دەپەرپتەۋە لەزامالدا ئاۋلەمە توشدەكات يان نا؟ ھەندىك تويژەر دەبىژن رېژەى مەترسى توشبوۋن بەقايرۇسى گۆى رەپە لەيەكەم 3 مانگى سىكېرىدا لە 20% داۋە كە دەبىتە ھۆى ناتەۋاۋى ئاۋلەمە.

دەستنىشانكردىن

بەپى نىشانەكانى گۆى رەپە و ئاوسانى ھەردوو گلانى پاروتىد بى كىمكردىن.

* تىستى تاقىگا

- كەمبوۋنەۋەى ژمارەى خرۇكە سىپىيەكان (يان ژمارەيان ناسايىيە).
- بەرزبوۋنەۋەى لىمفۇسايىتەكان، لەپلاسۇسايىتدا خانەى Turck دەردەكەۋىت.
- گەر قايرۇسەكە سۇ بەگون و پەنكرىاس بكات ئەۋا ژمارەى خرۇكە سىپىيەكان دەگاتە سەرۋو لە 20 ھەزارەۋە.
- لە 90% نەخۇشەكان رېژەى (ئەمىلان) يان لەخوۋن و مېزدا نىكەى 3 ھەفتە بەردەۋام ھەن و زىاددەكات.

* تىستى تايبەتى

جياكرندەۋەى قايرۇسەكە لەلىك يان لەشلەى مۆخى بېرپەى پشتدا (لەتاقىگاى قايرۇسزانىدا ئەنجام دەدرېت) و بەيارىدەى مىكرۇسكۆپى ئەلەكترونى لەكاژىرىكدا دەبىنرېتەۋە.

* تىستى سىرى زەرداۋى خوۋن.

* تىستى بەرتەكى RFC.

* بەرتەكى HAI (بۇ سۆكردى مەنگ، مېشك بەكارىدېت).

ئەنتىجىنى قايرۇسەكە لەقايرۇسى ناچالاكى سۆكردى پاروتىدى مەيموۋن وەردەگىرېت و دەكرېتە ژىر پىستەۋە لە 48 كاژىردا 10 ملیمەترگە ۋەردەبىت.

بېرەۋى نەخۇشىيەكە

بەگشتى زورباشە، بەدەگمەن نەخۇش لەكاتى سۆكردى مەژىدا دەمرېت.

لهسالی 1972 راگهیهنرا که 70 کهس بهگویی پهپه مردن.

چارهسهرکردن

- لهبهر نهبوونی دهرمانی دژه فایرۆسهکه پیویسته ئەم خالانه لهییر نهکریت:
- پیویسته 2 ههفته نهخۆش بجهوئتهوه (لهکاتی پییبوونی سۆکهدا لهنهخۆشخانه یان مالهوه جیابکریتهوه).
- پاریزکردن، پیویسته نهخۆش شلهمهنی زۆر بخواتهوه، گهر بهنکریاس سۆ بکات ئەوا پیویسته نهخۆش شیرینی، خۆراکی سویری و بیچهوری بخوات.

خۆپاراستن

- پیویسته لهکاتی سوئی گوئی پهپهدا نهخۆشییهکه راگهیهنریت و نهخۆش 14 پوژ جیابکریتهوه.
- پیویسته نهخۆش پاکوخواوین راگیریت.
- کوتانی گوئی پهپه لهسالی 1967 هوه بهکاردههینریت، له 95-98: دا ئەنجامی باشی ههبووه.
- کوتانی دژی گوئی پهپه پاش یهک سال بهتهنیا یان لهگهال کوتانی سیانهدا لهمندال دهرییت.

سهراوهکان

References

- 1.Reed D et al.A mumps epidemic in St.George Island, Alaska, J Amer Med Ass.1967;199:967.
- 2.MMWR. Mumps vaccine, 1977; 48,393.
- 3.Stephen G.Baum, Nathan Litman, Mumps virus, in Infectious Diseases, 1995;135:1496-1501.
- 4.Abram S.Beneson, Control of Communicable Diseases in men, ed. 15th. Amer publ health Ass. 1990, 293-296.